

21. Lidekvarn. Tolgs sn. Norrvidinge hd.

Pl. XV: 2.

Litteratur: Kjellmark: »Nyupptäckt runsten i Tolg» i Nya Växiöbladet den 27/s 1924, redogörelser från åren 1925—1928 med fotografier och kartsnitt i A. T. A.; Friberg: fotografi i A. T. A. och i N. Sm. Ark.

Runstenen vid Lidekvarn i Tolg, vars otydliga runor iakttagits av författaren Nils Lager-Lengqvist redan 1902, blev känd för doktor Knut Kjellmark genom meddelande från nämndemannen K. G. Pettersson i Nykulla sommaren 1924 och undersöktes av Kjellmark och Algot Friberg samma sommar. Min första undersökning av den ägde rum två år senare.

Av Kjellmarks rapporter till Vitterhetsakademien framgår, att stenen, efter vad man äldst minnes i trakten, legat vid Vartorpaån (Mörrumsån), där den utgjort ett slags klappbrygga och bro, från vilken man hämtade vatten. Den togs upp från denna plats sannolikt år 1897, vilket år den västra kvarnen vid Lidekvarn byggdes, och har sedan legat som översta trappsteg i en trappa utanför östra gaveln av kvarnbyggnaden ända till 1924, då den togs upp och restes mot en vägg, där den stod, när jag undersökte den. Den kan, som Kjellmark förmodar, ha haft sin ursprungliga plats vid någon bro över ån ungefär på den plats, där den låg före 1897. År 1928 restes stenen av Kjellmark på en liten äng 20 meter från vägen Tjureda—Tolg med den ristade bredsida mot vägen. Avståndet till ån är ungefär 20 m., till norra ändan av bron över ån c:a 30 m. och till stenens förmodade ursprungliga plats vid ån ungefär 50 m.

Stenen är 167 cm. lång och 90 cm. bred på det bredaste stället, 20 cm. tjock. Runorna äro 10 à 12 cm. höga.

Inskriften är så gott som fullständigt utplånad. Tydligast äro ristningarna vid basen, där man ser huvudet och stjärten av ett rundjur korsa varandra. Av runorna är så litet bevarat, att det ej lönar sig att försöka göra en rekonstruktion av inskriften, enär en sådan ej skulle kunna framställas med den minsta grad av säkerhet.

Det första tecknet är en n-runan omedelbart bakom rundjurets huvud, närmast följd av två punkter i rad efter varandra, vilka troligen äro ett skiljetecken i slutet av slingan, som här korsar dess början, varefter man ser ett $\cap$. Efter ett streck och en punkt skönjas spår av den vänstra vinkeln till ett $\hookleftarrow$, och därefter ser man sex stavar utan bistavar och efter den sista av dem ett $\therefore$. Sedan synas endast några punkter och längst upp ett vertikalt streck. Friberg har läst denna runa som $\uparrow$, och samme undersökare har ett stycke framför detta tecken sett en annan vertikal stav. Nästa för mig synliga fåror äro ett $:$ och en liten kort lodrät stav, utgående från övre marglinjen. Nästa läsliga runa är övre delen av ett $\uparrow$, föregånget av $\therefore$. Efter en ganska lång lakun ser man $:$ och efter ytterligare ett tomrum $|\cdot\cdot|$ och på ett litet avstånd därifrån ett $\downarrow$. Till vänster om de första runorna i den nu beskrivna slingan synas två stavar $||\cdot$ och över dem en marglinje. I samma rad något längre upp finnas några stavfragment och ett $\therefore$. Till vänster om denna rad ser man ytterligare några fragment av runor, nämligen överdelen av ett $\cap$ och en stav. De två sista tecknen ha ej kritats av Friberg, men jag håller dem för fullt säkra. Kjellmark har också antytt dessa fåror. Före det sist beskrivna $\cap$ synes också en stav, som jag ej kritat, då den ej föreföll mig helt säker; den är kanske huggen.

Tillägg

(till h. 1, Kronobergs län).

17. Kråketorp. Asa sn.

Runstensfragmenten förvaras sedan 1956 i Asa kyrkas tornkammare.

21. Lidekvarn. Tolgs sn.

Runstenen flyttades 1944 och restes på en plats 150 m N om bron över Vartorpaån, 4 m V om vägen Tjureda–Asa, med ristningsytan vänd mot vägen.

23. Dädesjö gamla kyrka.

I Dädesjö kyrka, Uppvidinge hd, där tidigare några runor ha kommit i dagen på ett språkband bland de märkliga takmålningarna, har man vid en restaurering åren 1938–41 på den medeltida triumfbågen funnit ytterligare några målningar och i anslutning till en av dessa även runor. Inskriften har granskats av I. Lindquist (*Målade runinskrifter i Dädesjö ödekyrka, Småland i K. Hum. Vet.samf. i Lund Årsber. 1942–43 s. 250 f.*).

Man ser på triumfbågens södra sida två fabeldjur av lejontyp, stående på bakbenen, vända mot varandra. Huvudparten av runorna är anbragt på två vertikala band, runorna 1–15 på det ena, 16–28 på det andra. Inskriften avslutas med runorna 29–31 på den horisontella ramlinjen ovanför djurens huvuden.

Inskrift:

h -- artu s -- -- | sihmunder : skþe |
1 5 10 15 20 25

fus
30

Hér(?) ... Sigmundr skrifði os.

Här(?) ... Sigmund målade oss.

Till läsningen: Stavarna 2 och 3, som äro parallella, äro skadade i sin övre del. De utgöra knappast rester av ett u. Runorna äro sannolikt ii. 5 r har slutet bst. 6 t har bst endast till vänster om hst. Efter 6 t synas två vertikala stavar; inga bistavar kunna skönjas. Där kan ha stått u. Genom en skada i putsen har den närmast följande runan fallit bort. Efter det skadade partiet synas mitt emellan marglinjerna färgrester, fragment av en hst, och på ett kort avstånd därifrån ett litet stycke av en stav vid nedre marg-

Fig. 108. Sm 23. Dädesjö gamla kyrka. Triumfbågen med målad runinskrift. Foto I. Anderson 1943.

Fig. 109. Sm 23. Dädesjö gamla kyrka. Triumfbågens målade runinskrift. Foto P. Boberg 1940.

linjen. Mellan djurens tassar ser man en hst, r. 9, till vilken inga bistavar kunna spåras. Lindquist läser här **m**. Ett obetydligt streck vid övre marglinjen till vänster om hst ger ett svagt stöd åt denna läsning. Av r. 10 synes mitt emellan marglinjerna ett litet streck snett uppåt höger och möjligen svaga färgspår i vinkel nedåt mot detta, rester av ett **s**? Ovanför djurens framtassar synas matta färgspår av fem stavar, 11–15. R. 14 kan möjligen ha varit **l**. I den andra vertikalraden är första runan, nr 16, tämligen säkert **s**. Av den ensidiga bst till 21 **n** är endast nedre spetsen bevarad. R. 22 är **d**, dvs. **t** med ensidig bst och en punkt på hst. Av r. 27 synes en hst och till höger om denna nedre delen av en rundad bst, som genom form och placering ger runan utseende av **p**, ej som väntat **r**. Runföljden 29–31 är mattare i färgen. På 29 **f** är den yttre bst lågt ansatt. R. 30 är sannolikt **u**.

I. Lindquist har i anslutning till djurbilderna läst och tolkat inskriften: **hiiartu(k)u : ms** (? el. **a**? : (? el. **l**?) **ui(l) i si** (? el. **a**?) **hmunder : sk(r)ef u** (el. **ii**?) **s**. »Här slogs vi (nappades, 'togs' vi) vilt. Sigmund har avmålats oss.»

Om namnet *Sigmundr* se Sm 59. — Att runföljden 25–29 är 'skrev', predikats verbet till Sigmund, torde vara tämligen säkert. Vi ha här en typ av inskrift, som är vanlig på kyrkliga föremål och bilder, där dessa framställas talande i 1. pers. för att meddela mästarens namn. Jfr Sm 26, 114, 164. Det fsv. *skriſa* betyder dels 'skriva', dels, som här, 'måla' (se Sm 81). Objektet 'oss' skulle kunna syfta på fabeldjuren.

Målningarna dateras av O. Rydbeck (*Dädesjö kyrka och dess målningar*, *Svenska fornminnesplatser* 18, 1932, 3 uppl. 1957) till »mitten av 1200-talets sista fjärdedel», av B. G. Söderberg (*Mäster Sighmunder i Dädesjö*, 1957) till omkring 1260. R. Norberg (i *Fornvännen* 1961 s. 149 f.) hävdar i princip Rydbecks datering.